

590

ΛΟΓΟΣ

188865
(B 13729)

ΠΕΡΙ

ΣΤΑΥΡΟΥ

ΕΙΣ

ΤΗΝ Γ. ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΩΝ ΝΗΣΤΕΙΩΝ

Συνταθείς και έκφωνηθείς

Ὑπὸ

ΖΗΣΙΜΟΥ Γ. Π. ΤΥΠΑΛΛΟΥ

Καθηγητοῦ

Ἐν τῷ ἐν Δραπετῶν Ἀρχιεπισκοπικῷ Ἱερῷ Ναῳ

τῆς Θεοτόκου

τῇ 14 Μαρτίου 1891.

(Τυπῶνται δαπάνῃ τῶν Ἐπιτροπῶν τοῦ ἀνωτέρου Ναοῦ).

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου « Η ΡΟΜΦΑΙΑ »

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

1891.

ΛΟΓΟΣ

ΠΕΡΙ

ΣΤΑΥΡΟΥ

Οὐδέν, Ἀγαπητοὶ σύμβολον· οὐδεμία παράστασις· οὐδεμία ἔννοια ἐγκλείει ἐν ἑαυτῇ τοιοῦτον βάθος, οἷον ἡ ἔννοια τοῦ σταυροῦ. Τὸ παραστατικώτατον τοῦτο σύμβολον τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ὁ σταυρὸς, περιλαμβάνει σύμπασαν τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐκκλησία κατιδοῦσα τὴν μεγίστην σημασίαν τῆς παραστάσεως πύτης εἰπήγαγεν αὐτὴν εἰς πάσας αὐτῆς τὰς ἑορταστικὰς καὶ ἐνετύπωσεν ὡς πρωτίστον καὶ καλλίστον διδακτικὸν ἔμβλημα ἐν τῷ ναῷ.

Καὶ τῷ ὄντι οὐδενὸς ἐτέρου περὶ τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν ἀντικειμένου εὐρίσκομεν κοινωτέρα τὴν χρῆσιν, ὅσον τοῦ σταυροῦ. Οὗτος κατήντησε νὰ εἴναι τὸ ἐξωτερικὸν γνῶρισμα τοῦ ἱεροῦ ναοῦ διακρινομένου δι' αὐτοῦ παντὸς ἄλλου οἴκου. Ὁ σταυρὸς κατέχει τὴν πρώτην καὶ περιφανεστάτην θέσιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς ἐκκλησίας διακόσμῳ. Διὰ τοῦ σταυροῦ ἀρχεταί πασα Ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ καὶ πληροῦνται πάντα τὰ τῆς πίστεως μυστήρια. Διὰ τοῦ σταυροῦ ἀγιαζονται οἱ πιστοὶ, καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος διὰ τῆς δεξιᾶς τυποῦντες αὐτὸν προσαύχονται συντομώτατα. Τὸ περίπυστον δὲ καὶ ἐκπαγλὸν ἅμα τοῦτο σύμβολον προβάλλει νῦν ἰδιαζόντως ἐπιδουκνύοντα ἡμῖν ἡ σειπτή Ἐκκλησία. Φέρε ὅθεν ἐξετάσωμεν λεπτομερέστερον τι τὸ διὰ τοῦτου ἀντιπροσωπεύμενον;

Δύο ἱστορικὰ σημεῖα μετ' ὧν ἀντιθέτου σημασίας διακρίνομεν ἐν τῷ σταυρῷ, τὸ πρὸ Χριστοῦ καὶ τὸ μετὰ Χριστὸν. Ἐν τῷ πρὸ Χριστοῦ ἀντιθέτου τὰ σημεῖα ταῦτα οὐκ ἐπαύτατο ὧν ὁ σταυρὸς ὄργανον Ὀθαντικόν, ἀπαντᾷ οὐδὲν ἤττον ἢ ἐξῆς σπαιδαίο-

σάτη αντίθεσις, ὅτι κατὰ μὲν τοὺς πρὸ Χριστοῦ χρόνους ἦτο μέσον ἀτιμωτικὸν ἐμποιοῦν τὸν τρέμον καὶ τὴν ἀπέχθειαν κατὰ δὲ τοὺς μετὰ Χριστὸν ὁ αὐτὸς σταυρὸς καίτοι ἐπιφέρει τὸν Θάνατον τοῖς καταδικαζομένοις, ἐν τούτοις παρέχει τὴν ἀγνωστότεραν χαρὰν καὶ ἐξαγιάζει τοὺς προσηλωμένους αὐτῷ. — Φεῦ! Οἷα ἀρξοζωτάτη μεταβολὴ μαρτυρουμένη ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ἱστορίας! — Ἐὰν ἦτο δυνατόν ν' ἀνακαλέσωμεν πρὸς στιγμὴν εἰς τὴν ἐπίγειον ζωὴν τοὺς κοσμοκράτορας καὶ ἡγεμόνας καὶ μεγιστάνας καὶ ἐν γένει πάντας τοὺς ἐκτελεστὰς τῶν ἰδιοτροπωτάτων ἐπιταγμάτων τοῦ ἀρχαίου προχριστιανικοῦ κόσμου, καὶ ἐπεδεικνύμεν αὐτοῖς τίνα χρῆσιν ἀπὸ Χριστοῦ καὶ ἐντεῦθεν οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες ἐποίησαντο καὶ ποιοῦμεθα τοῦ, κατ' ἐκείνους, ἀτιμωτικωτάτου θανατικοῦ ὄργανου, τοῦ σταυροῦ, ὃς ἔμενον ἐνεὶ καὶ ἀναυδοί, ὥς μὴ δυνάμενοι νὰ ἐννοήσωσι τὸ πῶς ἡ παραδοξοτάτη αὕτη μεταβολή. Ἐἶχον δίκαιον νὰ ἐκπληγῶσι, καθόσον αὐτοὶ εἰς τὸν σταυρὸν ἀπέδιδον τὴν βαρυτάτην ἀτίμωσιν, τὴν ἐσχάτην ἐπονείδιστον καταδίκην, τὴν φρικαλεωτέραν τῶν πονῶν, κατὰ τὸ γεγραμμένον « ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμᾶμενος ἐπὶ ξύλου. » (Γαλ. γ'. 13 καὶ Δευτ. κ'. 23).

Καὶ ἀληθῶς παρὰ τοῖς πλείστοις σχεδὸν λαοῖς τῆς ἀρχαιοτήτος διὰ τοῦ σταυροῦ ἐτιμώρουσι τοὺς φοβερωτέρους κακοῦργους, τοὺς δημεγέρτας καὶ ἐν γένει τὰ βδελυρώτερα ἀνθρωπινὰ τέρατα, ἐφ' ᾧ καὶ ἐνεποίει αὐτοῖς ἡ ἰδέα τοῦ σταυροῦ φρικίαν, ἀπέχθειαν, ἀποτροπισμόν. Ἦρκει αὐτοῖς μόνον ν' ἀκούσωσιν ὅτι κατεδικασθῇ τις εἰς τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον, ὅπως χαρακτηρίσωσιν αὐτὸν ὡς τὸν χειρίστην τῶν ἀνθρώπων, ἀναξίον οὐδὲ καὶ μνείας, ἐπικατάρατον, ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τοιαύτην θαλύτατα ἐρριζωμένην ἰδέαν πᾶσι πρὸ Χριστοῦ βλέπομεν τοὺς μετὰ Χριστὸν καὶ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες ἀτιμῶς δεχομένους τὸν σταυρὸν καὶ ὡς κορωνίδα τιμῆς καὶ δόξης αὐτὸν φέροντας. Οἱ μετὰ Χριστὸν ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ σταυροῦ οὐ μόνον δὲν φοβίσσονται, ὡς οἱ παλαιοί, οὐ μόνον δὲν ἐδιδύσκοντο, οὐ μόνον δὲν στυγνίζοντο, ἀλλὰ χαίροντες ἀποκαλύπτουσι τὴν κεφαλὴν, εὐλαβῶς περιπτύσσονται αὐτὸν καὶ ἀνοίγοντες τὰς ἐκκεντῶν ἀγκάλας ἐγκολποῦνται τὸ τίως εἰδεχθῆς σύμβολον.

Ὅταν ἰδέα τις εἴτε καλὴ εἴτε κακὴ ἀποδοθῇ εἰς τι οἰκονομήποτε ἀντικείμενον καὶ ἐπικρατήτῃ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἡ ἰδέα αὐτῆς φέρει καὶ

διαδίδοται καὶ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς. Τοῦτο ἀκριβῶς συνέβη τοῖς πρὸ Χριστοῦ ὡς πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ σταυροῦ. Ἐπειδὴ ὁ σταυρὸς καθιερώθη ὡς τὸ στρεβλωτικὸν ὄργανον πᾶσι διακεκριμένων κακοῦργων, ἐπόμενον ἦτο ἵνα ἡ ἰδέα τοῦ σταυροῦ διεγείρῃ ἐν πᾶσι ψυχαῖς τῶν ἐπερχομένων γενεῶν τὰς εἰδεχθεστέρας καὶ ἀγριωτέρας ἐντυπώσεις. Οὐδεὶς ἤρευνα ἂν ὁ ἐπὶ σταυροῦ κρεμᾶμενος ἦτο καὶ πράγματι κακοῦργος, μάλιστα ὁ κακοῦργότερος τῶν ἀνθρώπων ἂν ἦτο πράγματι ληστής ἢ δημεγέρτης, ἀλλ' ἐπῆγε τὴν κατ' αὐτοῦ κρίσιν εὐθύς ὡς ἤκουεν ὅτι ἀπέθανε διὰ σταυροῦ.

Ἀλλὰ πῶς συνέβη τοῖς μετὰ Χριστὸν νὰ λάβωσιν ἐν ὅλῳ ἀντιθέτω ἐννοίᾳ τὸν σταυρὸν καὶ ἀντὶ ν' ἀπορεύωσιν αὐτὸν ὡς μισητόν, ἐκ τοῦναντίου νὰ περιβάλλωσι διὰ τοσοῦτων τιμῶν; Πῶς συνέβη τὸ παρὰ κανόνα τοῦτο παραδόξον φαινόμενον; Μὴ σπουδαῖον τι κατὰ κόσμον καὶ μέγα γεγονός ἐπήνεγκε τοιαύτην ἀλλοίωσιν; Μὴ ἔκτακτοι καὶ σημαντικαὶ πολιτικαὶ μεταβολαὶ πορεύσθην τὸν ροῦν τῶν ἀνθρωπίνων συνδιασπῶν εἰς τὴν ὅλῳ ἀντιθέτον πορείαν καὶ ἐκτίμησιν; Δυστηρήνουντο παρουσχῶς πρὸς ἡμᾶς ἀνιγμα! Βραδυπορεῖ ἡ διάνοια εἰς τὴν λύσιν αὐτοῦ οὐδ' ἱκανοποιεῖται ἔτι ἐὰν ἀρκεσθῇ μόνον εἰς τὸ νὰ δεχθῇ τὰς πρεδληθείσας ἀπαρτίας. οὐρί, οὐρί. Οὐδεμία τούτων ἔχει ὑπόστασιν. Ἦ ἐπελθεῖσα μεταβολὴ τῆς ἐννοίας τοῦ σταυροῦ εἶνε ἔργον θεῖον, εἶνε ἔργον αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ σταυροῦ πανυπένετος Χριστοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπειδὴ θεῖον τὸ ἔργον, ἔπρεπε βεβαίως νὰ φέρῃ καὶ τὸν τύπον τοῦ παραδόξου, τὸν τύπον τοῦ θαύματος.

Μόλις ἐξέπνεεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός καὶ ἡ ἀσπληνὴς χορεία τῶν μαθητῶν καὶ ἀπιστόλων ἡσθάνετο ἐν ἑαυτῇ ἐσωτερικὴν τινα παρὰ προσδοκίαν δύναμιν καὶ πεποιθήσιν. Διατί δὲ; Διὰ τὴν ἦτο πεπεισμένη ὅτι ὁ ἑαυτῆς διδάσκαλος εἶχε πρὸς τὸ ὑπεράνθρωπον, οἱ λόγοι αὐτοῦ ἦσαν λόγοι πλήρεις ζωῆς καὶ θείας δυνάμεως ἀναμορφωτικῆς, ὁ δὲ θῶς καὶ τὰ ἐπὶ γῆς θαύματα ἦσαν ἡ σφραγὶς τῆς θεότητος αὐτοῦ. Ἐβλεπε δὲ ὅτι ἀπέναντι τῶν ἀριδίων τούτων γνωρισμάτων ὡς ἀμοιβὴν λαμβάνει τὸν ἀτιμωτικὸν σταυρικὸν θάνατον παρὰ τῆς παραγνωριστάτης αὐτὸν διεφθαρμένης ἀνθρωπίνους.

Ἐπὶ τοιαύτῃ δὲ πεποιθήσει οὐ μόνον ἡ χορεία τῶν μαθητῶν καὶ ἀπιστῶν οὐκ ἀπηνήχαστο τὸν ἀληθινὸν διδασκαλὸν ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι μαθηταὶ καὶ ἀπιστοὶ οὐκ ἀπηνήχαστο τὸν ἀληθινὸν διδασκαλὸν.

σκαλον, ἀλλὰ καὶ ἔτι μᾶλλον συνεδίθη τότεν στενωῶς μετ' αὐτοῦ, ὥστε εὐθὺς μετ' οὐ πολὺ ἔσπευτε πλήρης σθένους ἀπορρέοντος ἐκ τῆς βαθυτάτης συναισθητικῆς τοῦ καθήκοντος καὶ διαδόσῃ τὰς νέας κοσμοσωτηρίους ἀρχὰς τοῦ Χριστοῦ εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον, καὶ μέγιστον κέρδος ἐθεώρει, εἰ ἐκκαλεῖτο νῦν ἡμᾶς τὸν ἑμοιον τῷ διδασκαλῷ θάνατον, τὸν διὰ σταυροῦ.

Καὶ ἐντεῦθεν γνωρίζεται παντὶ τῷ κόσμῳ ἡ λυτρωτικὴ δύναμις τοῦ ἐπὶ σταυροῦ ἐκχυθέντος τιμίου αἵματος τοῦ Σωτῆρος. Ἐντεῦθεν μανθάνει ἡ ὑπὸ τὸ πολυτένακτον βάρος τῆς ἁμαρτίας πιεζομένη ἐπὶ αἰῶνας ἀνθρωπότης ὅτι ἀφίκετο ἤδη ὁ καιρὸς τῆς ἀπολυτρώσεως αὐτῆς καὶ καταλλαγῆς μετὰ νοῦ Θεοῦ, ὃν παρώργισεν, ἐξαγορασθεῖσα ὑπὸ τοῦ γενναιοδῶρου ἀΔημιουργοῦ, ὑποκύψαντος ἐν τῇ βαθυτάτῃ ταπεινώσει, κατὰ τὸ « Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρατεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατὰρα » (Γαλ. γ' 13). Ἐντεῦθεν κατανοεῖ ἡ ἀτυχὴς ἀνθρωπότης ὅτι ὁ σταυρὸς εἶνε τὸ ὄργανον τῆς ἐκυτῆς σωτηρίας, καθόσον ἐπ' αὐτοῦ ἐτελέσθη ἡ σημαντικωτέρα ἐξ ὅσων εἶδε ποτὲ ὁ κόσμος θυτιῶν, ὁ Θάνατος τοῦ Χριστοῦ τοῦ γενομένου ὑπηκόου μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ (Φελ. β' 8). Ἰδοὺ ἡ λύσις τοῦ προβληθέντος αἰνίγματος, ἐκεῖνο ὅπερ ἀπετροπιάζετο ἡ πρό Χριστοῦ ἀνθρωπότης ὡς ἀντικείμενον μίσους καὶ βδελυγμίας, ἐκ τοῦναντίου ἡ μετὰ Χριστὸν καὶ εἰς Χριστὸν πιστεύουσα ἀσπάζεται τρυφερῶς καὶ περιθάλπει περιπαθῶς φαίνουσα ἔστιν ὅτε αὐτὸ ἐν ἀνάγκῃ καὶ διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος κατὰ μίμησιν τοῦ Σωτῆρος.

Ἴδετε, ἀγαπητοί, τὴν δύναμιν τοῦ σταυροῦ, ἴδετε πόσον ὁ σταυρὸς διὰ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ παθόντος Χριστοῦ ἐπιδρά ἐφ' ἡμῶν; Ἀλλὰ δὲν εἴπομεν εἰσέτι πάντα τὰ γνωρίσματα αὐτοῦ ἵνα ἐκτιμῆσωμεν τὸ ἄπειρον βάθος τῆς ἐννοίας τὴν ὁποῖαν ἀντιπροσωπεύει. Δὲν εἴπομεν πάντα ταῦτα εἰσέτι, διότι μᾶς ἐξέπληξε πᾶν δικαίως ἡ μεγίστη ἀντίθεσις τῆς χρήσεως τοῦ ὁργάνου τούτου ὑπὸ τῶν πρό Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν ἀνθρώπων. Ἀληθῶς ὅμως τὸ βάθος τῆς ἐννοίας τοῦ σταυροῦ εἶνε ἀξιοθαύμαστον. Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὡς ἐπὶ τοῦ ἀτιμωτέρου ὁργάνου κατὰδικῆς προσηλώθη ὑπὸ τοῦ ἄλλοτε περικοπίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τῶν ἀχρεῶν Ἰουδαίων, αὐτὸς ὁ Θεός, ὃν αὐτοὶ ἐν τῇ παχυλῇ αὐτῶν καὶ μογερᾷ ἐπαθείᾳ ἠγνόουν.

προσηλώθη δὲ ὡς δημεγέρτης καὶ παραβάτης τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου. Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ διὰ τοῦ ἐκχυθέντος ἀχράντου αἵματος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐπληρώθη ἡ διὰ τῆς ἁμαρτίας τοῦ ἀνθρώπου προσβληθεῖσα ἄπειρος τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη, τὸ μετόπισθεν τοῦ φραγμοῦ ἤρθη καὶ κατηλλάγη ὁ ἀνθρώπος πρὸς τὸν Δημιουργόν, ὃν παρεπίκρανε. Διὰ τοῦ σταυροῦ ἐπεσφραγίσθη καὶ ἐξεπληρώθη ἡ χρεὶς ἐσχάτης ταπεινώσεως ἡ ὑψίστη τοῦ Χριστοῦ Μωσσαϊκὴ ἀποστολή, ἐκυρώθη ὁ βίος καὶ ἡ σωτικὴ αὐτοῦ διδασκαλία καὶ ἐτελειοποιήθη ὁ διὰ Μωσέως δοθεὶς ἐπὶ τοῦ Σινᾶ νόμος. Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐπληρώθησαν πᾶται αἱ ἀπ' αἰώνων πολλῶν δοθεῖσαι προρρήσεις τῶν προφητῶν καὶ εὐθὺς ἤρξατο αἰσθανομένη ἀνακούρειν ἡ ταλαίπωρος ἀνθρωπότης. Διὰ τοῦ σταυροῦ τέλος ἐγνώσθη ἡ ἀληθῆς πίστις εἰς τὸν ἀληθῆ Δημιουργόν, ἡ ἀφατος τούτου ἀγάπη πρὸς ἡμᾶς, ὥστε τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τὸ ἀνεξάντλητον τῆς εὐτοπλαγχνίας αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς τοὺς δυστυχεῖς. Ὡστε ὁ σταυρὸς, ὡς σύμβολον, εἶνε τῷ ὄντι περιληπτικώτατος εἶνε ἡ ἀρχυλόγος, σύνοψις τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἶνε ἡ ἐκφαντικωτάτη περίληψις τῶν δογμάτων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶνε τὸ κέντρον παντὸς τοῦ χριστιανικοῦ κύκλου, ἀφ' οὗ ὡς ἀκτῖνες ἀναχωροῦσι πᾶται αἱ χριστιανικαὶ ἀρεταί. εἶνε ἡ δοξα τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, τὸ σύνθημα καὶ διακριτικὸν γνώρισμα τῶν χριστιανῶν. Τούτου ἕνεκεν οἱ πρῶτοι τῶν χριστιανῶν ἐνωρίτατα διδόντες τὴν εὐρυτάτην σημασίαν τοῦ συμβόλου τοῦ σταυροῦ ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ἀναγράψωσι καὶ χαράξωσιν αὐτὸ πανταχοῦ, ἐπὶ τε σκευῶν, ἐπὶ τε ἐνδυμάτων καὶ ἐν οἴκοις καὶ ἐν τοῖς ναοῖς νὰ φέρωσιν αὐτὸ ὡς κόσμημα τιμητικὸν κατὰ τὸ ἱερὸν βάπτισμα καὶ ὡς σημεῖον ἁγιατικὸν ἐν πάσῃ ἱεροτελεσίᾳ. Εὐτυχῶς δὲ μετ' ἐπιζήλου χαρὰς βλέπομεν διήκον ἐν παραπλησίᾳ τιμῇ ἄχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Οἱ χριστιανοὶ δικαίως ἐναθρονοῦνται ἐπὶ τῷ σημείῳ τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ δεικνύντες αὐτὸν τοῖς Ἰουδαίοις ἐλέγχουσιν αὐτοὺς ὡς ἀχαρίστους καὶ ἀγνώμονας, διότι ἐστάρωσαν ἐν τῇ πείσματι αὐτῶν ἐθελοκακίᾳ καὶ τυφλότητι τὸν Κύριον τῆς δόξης τοῖς δὲ ἐθνικοῖς καὶ εἰδωλολάτραις φανεροῦσι τὴν ματαίαν καὶ βλαβερὰν τούτων πλάνην, δεχομένων ἀντὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ τὰ ἄνακα καὶ εἰδῶλα μωρῶς καὶ ἀνοήτως.

Ἡ κατάστασις τῶν πεισμένων καὶ ἐπιμένων Ἰουδαίων καὶ τῇ μω-
ρία τῶν ἐθνικῶν καὶ εἰδωλολατρῶν τῇ ἀληθείᾳ ἀποστῆναι τὰ δάκρυα
καὶ κινεῖ τὸν οἶκτον τοῦ ἀληθοῦς ὁπαδοῦ τοῦ εὐαγγελίου. Ἐὰν πρά-
γματι σώῃ τὸν ἄνθρωπον ὁ εὐαγγελικὸς νόμος ἀνακαινίζων ὅλως
αὐτὸν, τότε δὲν πρέπει πάσῃ δυνάμει νὰ ἐργασθῶμεν ἡμεῖς οἱ κάτο-
χοι τῶν ἱερῶν Γραφῶν καὶ τοῦ ὁρθοῦ πνεύματος αὐτῶν, ὅπως μετα-
δῶμεν ἀμφοτέρω ταῦτα τῆς ἐν τῷ παχυλῷ τῆς ἀγνωσίας σκοτει δια-
κειμένους ὁμοίους ἡμῶν; Τὸ ἀγαθόν, οὕτινος εἰμεθα κάτοχοι καὶ μέ-
τοχοι δὲν ὀφείλομεν νὰ μεταδῶμεν τοῖς ἀγνοοῦσι τοῦτο ἐθνικαῖς; Δὲν
εἶνε ἀφιλόνητον καὶ ἀπαθὲν πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ὑψίστης ἡμῶν
θρησκείας νὰ μένωμεν ἀνάλητοι καὶ ἀσυμπαθεῖς ἐπὶ τῇ ἀναισθητῷ
καταστάσει τῶν μὴ χριστιανῶν; Δὲν ἐπιβάλλεται ἐν ἑκάστῳ ἡμῶν
τὸ ὑψιστον καθήκον τῆς ἐξαπλώσεως τῆς ἀγίας ταύτης θρησκείας
ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐκεῖνα καὶ τοὺς λαοὺς, οἵτινες δὲν ἠυμολήσαν εἰσέτι
νὰ γνωρίσωσι τὸ φῶς τῆς ἀληθείας; οἵτινες δὲν ἔχουν τὸ εὐτύχημα
νὰ διανοιχθῶσιν οἱ πνευματικοὶ αὐτῶν ὀφθαλμοὶ καὶ κατίδωσι τὴν
ἀνταύγειαν τῆς τρισηλίου θεότητος; Δὲν εἰμεθα ὑπόλογοι καὶ ἠθι-
κῶς ὑπεύθυνοι πάντες ἡμεῖς ἐπὶ τῇ ἀσυγγνώστῳ ἀμελείᾳ; Ὡς περ
ἡμεῖς ἢ οἱ πρόγονοι ἡμῶν διδαχθέντες παρ' ἄλλων χριστιανῶν ἐδέ-
χθημεν τὸ φῶτισμα καὶ διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος εἰσῆλθομεν εἰς
τὴν μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, δὲν ὀφείλο-
μεν κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον νὰ διδάξωμεν καὶ ἡμεῖς ἄλλους δυστυ-
χεῖς κυλιομένους ἐν τῷ βορβόρῳ καὶ τοῖς τέλμασι τῆς ἀμαρτίας;
Τί θέλει μᾶς ἐμποδίσει; Κόποι σωματικοί; πορεῖται ἀποστολικαί; θυ-
σῆαι ὑλικά; ἢ ἴσως αἱ ἀνυμνόμεναι βίβλοι καὶ διωγμοὶ καὶ θάνα-
τοι; Ἀλλ' ἴσα ἴσα ταῦτα θέλουσιν εἶναι τὰ μαρτύρια τῆς ἀληθοῦς ἡ-
μῶν πίστεως, ταῦτα εἶναι τὰ κατὰ Παῦλον τὸν Ἀπόστολον στίγμα-
τα, ἅτινα ἐν τῷ σώματι ἡμῶν βυστάζομεν διὰ τὴν Ἀγάπην τοῦ
Χριστοῦ. Καὶ τί τοῦτου ἐνδοξότερον διὰ πάντα χριστιανόν; Τότε οὐ-
τος ἀποδεικνύει διὰ πραγμάτων τὴν πίστιν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐλ-
πίδα αὐτοῦ εἰς Θεόν· ἀποδεικνύει δηλονότι τὴν ὑγίαν καὶ ἀληθεῖ εὐ-
σέβειαν. Τότε δείκνυσιν εἶαν ἐπιρροὴν ἐξήτηκῃ ἐπὶ τῆς ψυχῆς του
ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον πρῶτον ἐφ' ἑαυτοῦ ὤρησε μετὰ
προθυμίας εἰς ἐργασίαν πνευματικὴν. Τότε διατρανεῖται ἐν τῷ οὖ-
τῳ πως ἐργαζομένῳ χριστιανῷ ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ εἰσέει

εἰς τὰ βαθύτατα τῆς καρδίας αὐτοῦ καὶ ριζοβολῆσαν πρᾶγμα τοῦ
πῶς τοὺς καρποὺς, οὐ μετόχους θέλει νὰ καταστήσῃ τοὺς ἐθνικοὺς
καὶ εἰδωλολάτρας.

Σύγγνωτέ μοι, Ἀγαπητοί, ἡπατήτην. Ἐνόμιζον ὅτι ἔχω ἐνώπιόν μου χριστιανούς τῶν πρώτων αἰώνων, καὶ δὲν ἀνελogiτάμην ὅτι ὁμιλῶ πρὸς ὁπαδούς τοῦ Χριστοῦ τοῦ λήγοντος 19. αἰῶνος, οἵτινες ἔχουσι τὰς ἀπαιτήσεις των, ἔχουσι λόγους νὰ ἀντιτάξωσι καὶ κατ' αὐτῶν τῶν βάσεων τοῦ χριστιανισμοῦ, οἵτινες ἀπαιτοῦσι ἀνέπαρον τὸ δικαίωμα τοῦ ἐλευθέρως σκέπτεσθαι. Ὡ ναί! ἐλησφόνησα ὅτι εὐρίσκωμαι ἐνώπιον χριστιανῶν τοῦ 19. αἰῶνος, οἵτινες πᾶν ὅτι ἄλλο διανοοῦνται ἢ νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν ἐλαχίστην θυσίαν ἢ κακοπάθειαν πρὸς ἐπιστροφὴν τῶν ἀπίστων· ἐκ τούναντιοῦ μάλιστα καὶ ἀμιλλῶνται τίς ὀλίγον τίς πολὺ, ὁ μὲν διὰ τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν, ὁ δὲ διὰ τοῦ ἐν τῇ πράξει ἐφηρηματομένου ὕλισμοῦ νὰ καταπνέξωσι τὸν ἔστω καὶ κατὰ τύπον ἀναπνέοντά πῶς περ' ἡμῖν χριστιανισμόν. Ἀμιλλῶνται ὁ μὲν διὰ τῆς χλεύης καὶ σατύρας, ὁ δὲ διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς ἀκολασίας νὰ εἰσάγωσιν ἔθιμα ὅλως ἐθνικὰ καὶ ἐναντία τῷ χριστιανισμῷ. Ἀμιλλῶνται διὰ τοῦ πθηκισμοῦ ἐπαντλοῦντες τὸ διλητήριον παρὰ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἀναφαινομένων ἐκίστοτε εὐρωτιῶντων πίθων πληρῶν δυσόσμου ὕλισμοῦ καὶ μεταγγίζοντες αὐτὸ εἰς τὴν μικροχῶρον αὐτῶν διάνοιαν νὰ διαστρέψωσι τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν ἀπλουστέρων ἀδελφῶν των

Καὶ ἀληθῶς ἠρδοκίμησαν ἐν μέρει ἐν τῷ κακοζήλῳ καὶ Ἐροστρα-
τείῳ αὐτῶν ἀγῶνι, ἐλλείψει καταλλήλων ἀνταγωνιστῶν προσπιπόν-
των τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου. Κατάρθωσαν, ἂν ὅχι ἄλλο
τοῦλάχιστον νὰ ἐντρίψωσι τὴν ἀμφιβολίαν καὶ τὴν δισταγμὸν περὶ
τῆς ἀληθείας τινῶν ἢ καὶ ἄλλων χριστιανικῶν δογμάτων, τοῦτο δὲ
ἀρκεῖ ὅπως ἐν λαῷ ἀδιδάκτω καὶ ὅλως ἀκατηχῆτῳ φέρῃ τὴν σύγ-
χυτιν, ἡ δὲ σύγχυσις τὴν ἀστασίαν καὶ τὴν διαφθράν. Διὰ τοῦτο
μετ' ἄλλους ψυχικοῦ παρατηροῦμεν τὴν ἑτημέρι ἐκλυσιν τῶν ἡθῶν
καὶ καλπᾶζουσαν κοινωνικὴν φθίσιν, ἥς πρῶτιστον ἀποτέλεσμα εἶναι
τὴ περιφρόνησις τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. Σήμερον δὲν εἰμεθα ὅσοι
ἦσαν οἱ πρόγονοι, ἡμῶν πλήρεις ζήλου ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ ἐτοιμοὶ
νὰ υποδισκῶμεν εἰς πᾶσαν θυσίαν χάριν αὐτῆς. Οὐ μόνον δὲ εἰς, οὐ-
δαμὲν θυσίαν ἐτοιμοὶ καὶ υποβαλλόμεθα σήμερον ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ

κατὰ τύπον καὶ ἀπλοῦστα ἀποτέρομεν νὰ ἐνδύωμεν. Ἐν ἀπλοῦστατον παρὰδειγμα ἀρκεῖ νὰ ἐπικυρώτῃ τὸν λόγον. Εἵπομεν δὲ λίγον πρότερον, ὡς ἐνθυμέσθῃ, ὅτι οἱ πρῶτοι τῶν χριστιανῶν μετεχειρίζοντο τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ διὰ τῶν τριῶν δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρὸς ὡς μέτον προσευχῆς συντόμου· ταύτην δὲ τὴν σύντομον προσευχὴν μετεχειρίζοντο τότε μὲν πάντες, νῦν δὲ τινες πρὸ τοῦ φαγητοῦ ἐν τῇ τραπέζῃ. Σήμερον καὶ τὸ ἀπλοῦστατον τοῦτο σημεῖον ὑποχωρεῖ ἀπέναντι τῶν ἐν χρήτει ὑλιστικῶν ἰδεῶν. Ἀμφιβάλλω ἂν γίνεταί ἐν τισὶ φρονήμοις οἰκογενεαῖς, δυνάμει ὅμως νὰ βεβαιώσω, καὶ ὑμεῖς ἀναμφιλέκτως θέλετε δεχθῆ, ὅτι ἐν δημοσίοις τόποις, οἷον ξενοδογείοις καὶ καπηλείοις, ὅπου ἄνθρωποι συνέρχονται οἱ χριστιανοὶ ἵνα πληρώσωσι τὴν γαστέρα. οὐδεὶς ἐστίν, ὅστις κάμνει πρὸ ἢ μετὰ τὸ φαγητὸν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ· ἐὰν δὲ καὶ εὑρεθῇ τις, οὗτος ὡς ἐξαίρεσις θέλει κινήσει τὴν περιεργίαν τῶν ἄλλων ἢ καὶ τὸ μειδίαμα.

Ἄν λοιπὸν τοιαύτη εἴη ἡ οἰκτρὰ καὶ ἀξιοδάκρυτος κατάστασις παρ' ἡμῖν χριστιανοῖς ὁρθοδόξοις οἷον καὶ ὅς εἴπῃ ἐγκραυχωμένοι ἐπὶ τούτῳ, περὶ νὰ προσδράμωμεν πρὸς ἐκχριστιάνισιν τῶν ἀπίστων; Ἐδῶ παρ' ἡμῖν τοῖς χριστιανοῖς ἀνάγκη ἀπαραίτητος καὶ ἐπείγουσα πρόσταται νὰ ἐξέλθωσιν ἐργάται τοῦ θεοῦ λόγου, οἵτινες μετὰ ζήλου, αὐταπαρνήσεως καὶ δεξιότητος νὰ ἐργασθῶσι πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ καταπεσόντος σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τοῦ ἀντιπνέου καὶ δυσμενοῦς πνεύματος τῆς ἀπιστίας καὶ τῶν καταιγίδων τοῦ ὑλισμοῦ. Παρ' ἡμῖν ἀνάγκη ἐστὶν ἀναζωογονηθῆ τὸ καταβεβληθὲν ὑπὸ τῆς ραγδαίας βροχῆς τῆς διαφθορᾶς θρησκευτικῶν πῦρ, ὅπερ καλῶς καὶ ὀρθῶς ἐναυσθὲν δύναται νὰ προλάβῃ τὴν ὑποβόσκουσαν σηπεδόνα καὶ κοινωνικὴν ἀποσύνθεσιν. Ἐορτάζουσιν βεβαίως τὰ ἐνδοξα καὶ μεγάλα γεγονότα τῆς χριστιανικῆς πίστεως· ἀλλὰ τοῦτο πράττομεν ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ καὶ κατὰ τύπον, ἐνῷ τὰ ἐθνικὰ ὅ, γ, α καὶ ἐθιμικὰ ἐκπληροῦμεν κάλλιον τῶν ἀρχαίων ἡμῶν προγόνων. Καὶ αὐτὰ τὰ ἱερώτατα τῆς ἀγίας ἡμῶν θρησκείας μυστήρια τελοῦμεν τυπικῶς καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης συναισθήσεως ὅτι σκοπὸν ἔχουσι νὰ μᾶς μεταπλάσωσι τὴν καρδίαν καὶ ἀπὸ τῆς φυχλότητος καὶ παρὰλύσεως νὰ μετατρέψωσιν αὐτὴν εἰς τὴν ἀγιότητα καὶ ἰσχυρίαν.

Τι μᾶς ὠφελεῖ τὸ ὅτι κατὰ συνήθειαν τυπικῶς κοινώνομεν τοῦ ἐπὶ σταυροῦ ἐκχυθέντος αἱματος καὶ τοῦ τιμίου σώματος τοῦ Σω-

τῆρος, ἐὰν ὁ ἥλιος τῆς ἐπιούσης οὐ μόνον καλλιτέρους δὲν μᾶς βλέπῃ, ἀλλὰ καὶ πολλῶ χειροτέρους; Τι μᾶς ὠφελεῖ ἡ κατὰ τύπον γινομένη ἐξομολόγησις τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐὰν εὐθὺς ὡς ἐξέλθωμεν ἀπὸ τοῦ κατωφλίου τοῦ πνευματικοῦ φέρωμεν εἰς τὸν νοῦν πάτας ἐκαίνας τὰς εἰσχυρὰς ἐπιθυμίας καὶ μισητὰς βρέξεις, ἃς εἴχομεν καὶ πρὸ τοῦ πατήσωμεν τὴν πόδα εἰς τὸ ἐξομολογητήριον; Πῶς κέρδος θέλομεν ἀποκτήσει ἀπὸ τῶν ἱερῶν μυτηρίων, ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶν εἴη πλήρης μίσους κατὰ τοῦ πλησίον, πλήρης φθονοῦ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ πλήρης ἀκατονουμάστου πάθους κατ' αὐτῶν πολλὰκις τῶν εὐεργετῶν ἡμῶν; Κατὰ πόσον θὰ ἐλπίσωμεν ὅτι διὰ τῆς εἰς Χριστὸν ἐσταυρωμένον πίστεως σωζόμεθα, ἐὰν αὐτῇ ἡμῶν ἡ πίστις δὲν κατώρθωσεν εἰσέτι νὰ διαπλάσῃ τὴν ἀγρίαν ἡμῶν καρδίαν, ἥτις μένει ψυχρὰ καὶ ἀναίσθητος πρὸς τὸν πασχόντα ἀδελφὸν ἡμῶν, καίτοι τὸ νὰ βοηθῶμεν τοῦτον κατὰ τὴν δύναμιν ἡμῶν ἐπιβάλλεται ὡς πρῶτιστον καθήκον ὑπὸ τῆς θείας τοῦ Χριστοῦ πίστεως; Τι μᾶς ὠφελεῖ ἡ προκύννησις καὶ ὁ ἀτπαρμὸς τοῦ τιμίου σταυροῦ, τὸν ὅποιον ὡς ἀληθῶς δέθεν ὁ παδοὶ τοῦ περιπτυσσόμεθα, ἐὰν ἐξερχόμενοι τῆς ἐκκλησίας σπεύδωμεν εἰς τὴν ἐπιβουλήν εἴτε τῆς τιμῆς, εἴτε τῆς ὑπολήψεως, εἴτε τῆς περιουσίας τοῦ ὁμοῦ ἡμῶν;

Βεβαίως οὐδὲν ἔχομεν νὰ ἐλπίσωμεν ἐκ τῆς ἐν τῷ σταυρῷ ἐκδηλουμένης πίστεως ἐφ' ὅσον ἡ ζωὴ ἡμῶν δὲν μεταβάλλεται, ἀλλὰ μένει ἡ αὐτὴ. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἴη θρησκεία ἀναμορφωτική, ἀνακαινίζει καθ' ὅλοκληρίαν τὸν ἄνθρωπον. Ἀποῦ ἰαδύτη αὐτὸν τὰς παλαιὰς κακὰς ἐξεις καὶ πονηρίας, τὸν ἐνδύει τὸν χιτῶνα τῆς καθαρότητος καὶ σωφροσύνης· τοῦ διαθέτει τοιοῦτοτρόπως τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ὥστε φαίνεται ὅλως νέος καὶ ἀγνώριστος. Τοῦ μεταβάλλει τὰ ἔθνη, τοῦ ἀπικταίνει τὰ πάθη, τοῦ ἐμβαλλει τὸν θεῖον ζήλον καὶ τὸν πληροῦ πνεύματος θεοῦ, καὶ οὕτως ὁ πρὸ ὀλίγου ἀκολαττος, ὁ νωθρός, ὁ ἐπιρρεπὴς εἰς πᾶν κακόν, ὁ θύων καὶ ἀπολλύς, παρουσιάζεται ἐνώπιον ἡμῶν σώφρων· δραστηριώτατος, συντρέγων εἰς πᾶσαν ἀγαθὴν πράξιν καὶ ζητῶν ἀφορμὴν ὅπως γένηται ὠφέλιμος διὰ παντὸς μέσου τῷ πλησίον. Μαρτυροῦσι τοῦτο αἱ ἀνκρίσεις τῶν ἁγίων τῶν ἐθνικῶν κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ χριστιανισμοῦ αἰῶνας· οἱ ἐπὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐδύοντο τὴν χριστιανικὴν πίστιν, μόλις ἠσπάζοντο τὸν ἐσταυρωμένον τοῦ Χριστοῦ, εὐθὺς καὶ μεταβάλλοντο ἐπὶ τὸ

κρείττον, οὕτως ὥστε ἐξέπληττον τοὺς ὁμοθενοὺς τῶν, καὶ μετὰ πάσης προθυμίας ἀνιλάμβανον τὸν εὐγενῆ καὶ ζηλωτὸν ἀγῶνα νὰ μεταδώσωσι τὸ πολῦτιμον ἀγαθόν, ὅπερ ἡξιώθησαν νὰ λάβωσι, καὶ εἰς τοὺς ἔτι μένοντας ἐν τῷ σκότει τῆς ἀπιστίας ἀνθρώπους, ἀδιαφοροῦντες ὡς πρὸς τοῦ; ἐν τῷ μεταξὺ ἀνταρξιομένους κινδύνους τῆς ἰδίας ζωῆς. Ἡ πεποίθησις ὅτι ἐξέπληθουν ὑψιστον καλῆσαν καὶ τὸ ὅτι εἰς τοῦτο εἶχον βοηθὸν τὸν ὑψηλὸν τοῦ Θεοῦ βραχίονα τοὺς ἔκκαμνε νὰ ἀφηρώσι πάντα κίνδυνον καὶ νὰ προκινδυνεύωσιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ.

Ἀλλὰ τί λέγω τὰ παλαιά; μήπως δὲν ἔχομεν εὐγλωττότατον πρόσφατον ἡμέτερον παράδειγμα; Εἰπάτε μοι, τίνι τρόπῳ ἀνηγέρθη ἀπὸ τῆς τέφρας καὶ ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν αἰώνων τὸ ἀτυχὲς καὶ πολυπαθὲς ἡμῶν ἔθνος ἀναβιώσαν μετὰ παρέλευσιν δύο ἡμιυ γιλιετηρίδων; Καὶ πῶς ἄλλως ἢ διὰ τῆς ἀγίας χριστιανικῆς πίστεως; Τίς ἐνέβαλλε θάρρος ὑπεράνθρωπον εἰς τοὺς γενναίους μαχητὰς ἢ ἐν τῇ σημαίᾳ κεντημένῳ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ; Ἐκαστος μαχητὴς ἐβλέπων τὸν σταυρὸν ἔλεγεν εἰς τὸν παραστάτην αὐτοῦ «Ἴδε τὸ σύμβολον τῆς ἡμετέρας πίστεως, πρόσχες μὴ κατατιχνύωμεν αὐτό», καὶ ἐμάχοντο ὥσπερ λέοντες τιμῶντες τὸ ὄνομα τῶν προγόνων. Τῇ δυνάμει δὲ τοῦ σταυροῦ ἐπίτευγον ν' ἀποδεκατίσωσι τὰς πολυαρίθμους βαρβαρικὰς ὁρδὰς καὶ νὰ ἐκδιώσωσι παρὰ τῶν ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης τὴν ἀπειλευτέραν μέρους μόνον τοῦ σύμπαντος ἀγωνιζομένου ἔθνους. Ἀλλὰ σήμερον ἐπιτρέπεται νὰ καυχηθῶμεν ἐπὶ πατρικαῖς ἀφῆς καὶ τοσοῦτον περιφρονητικῶς ἔχομεν περὶ τὴν πίστιν τῶν πατέρων ἡμῶν; Αὐτοὶ μὲν ἡγωνίσαντο καὶ μᾶς ἐκληροδότησαν οὐκ τινὰ πίστιν ὁρτὴν τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ γὰρ ἐλευθέραν Ἀλλ' ἡμεῖς κύριοι γεγόμενοι τῶν κληροδοτηθέντων, ὥσπερ ἄνθρωποι καὶ ἀνάξιοι υἱοὶ τεικῶτων προγόνων καὶ τὴν ἐλευθερίαν κακῶς μεταχειρίσθημεν ἐπὶ σπουδαίᾳ βλάβῃ ἡμῶν τῶν ἰδίων, καὶ τὸ ἱερὸν κειμήλιον τῆς πίστεως ἀδικαιολογητῶς ἀπημπολήσαμεν εἰς τὴν ἀμέλειαν καὶ ἀδιαφορίαν παραδόντες δὲ εἰς τὸν ὕλισμὸν ἀφῆταμεν ἔρημον καὶ ἀπροστάτευτον τὴν πολῦτιμον ἡμῶν περιουσίαν, τὴν θρησκείαν. Τοῦτου ἕνεκα ἀλλεπαλλήλα ἐπῆλθον καὶ ἐσχμέραι ἐπέρχονται τὰ κακὰ καὶ αἱ συμφοραὶ δὲ εἰς δὲ πολὺ μακρὰν χρόνον, καθ' ὃν θέλομεν ὑποστῆ τὰς προσχούσας πεινὰς διὰ τὴν

ἀτύγγνωστον ἡμῶν διαγωγὴν, ἐὰν μὴ ἐγκαίρως ἀναχαιτισθῶμεν καὶ κρατήσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ ὀρμητικοῦ χειμάρρου τῆς ἐξαχρειώσεως.

Ναί, τίς φιλόπατρις καὶ εὐσεβὴς μελετῶν μετὰ προτοχῆς καὶ ἐξετάζων ἐμβριθῶς τὴν κοινωνικὴν καὶ ἠθικορησκευτικὴν ἡμῶν κατὰ τὴν δὲν θὰ χύτῃ θαλερὰ δάκρυα ἐπὶ τῇ παραμειλῇ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἠθικῆς; Ποῦ εἶνε οἱ καρποὶ τῆς πίστεως; Ποῦ οἱ ῥογαὶ τῶν ἀρετῶν; Ποῦ οἱ ἐνάρετοι ἄνδρες, οἵτινες ἐκόσμου τὰς πρὸ ἡμῶν γενεὰς ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις τοὺς ὁποίους ἡμεῖς ἤδη κατοικοῦμεν, Ἐφυγον οἱ χρόνοι καὶ μετὰ τούτων ἔφυγον καὶ οἱ ἐνάρετοι; Ἐφυγον τὰ λαμπρότερα στολίδια τοῦ κοινωνικοῦ σώματος; Ἐξέλιπον οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι οἵτινες καὶ ἄλλως διερχόμενοι τὴν ὁδὸν ἐδίδασκον, καθόσον περιέχεον αὐτοὺς τὸ μύρον τῆς ἀρετῆς, καὶ ἡ ἀρετὴ καθίστα αὐτοὺς τοῖς ἄλλοις οὐ μόνον σεβαστοῦς, ἀλλὰ καὶ ὡς παραδείγματα μιμήσεως. Ἐφυγον οἱ ἀγαθοὶ καὶ μετ' αὐτῶν συνεξέλιπον καὶ αἱ ἀρεταί; Ἐκτίμεινε δὲ μόνον ἡ ἐξωτερικὸς φλὺς τῆς θρησκείας, οἱ τύποι καὶ τὰ ἐξωτερικὰ σημεῖα, ταῦτα δὲ εὐχερέστερα καὶ ἀλλοιοῦνται καὶ καταπίπτουσιν, ἐὰν μὴ ἐνισχυθῶσιν ὑπὸ τῆς ἀληθοῦς καὶ ὑγιοῦς διδασκαλίας, ἥτις ὅμως πρέπει νὰ εἶνε συνεχῆς καὶ πλουσία ἐν τῇ συστηματικῇ ἀναπτύξει ὅπως φέρῃ καρπὸς τοὺς προσδοκώμενους.

Θεὲ πανοικτίρμον! Σὲ τὸν φιλόανθρωπον, τὸν ἀπειράκις προστατεύσαντα ἡμᾶς ἀπὸ πολλῶν καταστρεφῶν διὰ τῆς κραταιᾶς σου δεξιᾶς, ἡμεῖς οἱ ἀχρεῖς καὶ ταπεινοὶ δοῦλοι σου ὁμολογοῦντες ὅτι παρεξέτράπημεν τῶν ἀγίων σου ἐντολῶν καὶ παρημελήσαμεν τῆς πίστεως τῶν πατέρων ἡμῶν, ἱκετεύομεν καὶ Σὲ παρακαλοῦμεν ὅπως γενοῦ ἡμῖν καὶ καταύγατον ἡμῶν τὴν δίκνουν ὅπως ἴδῃ τὸ φῶς τῆς Σῆς θεότητος· κάμψον δὲ καὶ τὴν ἀποτραχυνηθεῖσαν καρδίαν ὅπως πληρωθῇ τῆς Σῆς Ἀγάπης καὶ τῇ δυνάμει αὐτῆς διαπλασθῇ τελείως εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ νόμου. Γένοιτο.

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΔΗΘΥΡΙΟΥ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΥ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΛΗΞΟΥΡΙΟΥ

ΙΑΚΩΒΑΤΕΙΟΣ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΥΣΕΟ ΛΕΩΦΩΡΟΥ
ΣΥΛΛΟΓΗ Π. ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΜΟΥΣΕΟ ΛΕΩΦΩΡΟΥ

ΑΙ.Σ.Σ.Φ.11.0016